

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2025.72.433-450>

УДК 72.01:711.4 (477)

Лужний Станіслав Андрійович,

аспірант кафедри архітектури та будівництва

Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»

stanislav.a.luzhnyi@ukd.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0000-7003-7579>

ЗНАЧЕННЯ ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНИХ ТРАДИЦІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АРХІТЕКТУРИ

Анотація: у статті досліджується значення історико-архітектурних традицій для розвитку сучасної національної архітектури України, особливо в контексті глобалізації та необхідності збереження національної ідентичності в умовах зовнішньої агресії. Акцентується на ризику втрати культурної самобутності через уніфікацію та запозичення міжнародних стилів, що підкреслює актуальність звернення до власної спадщини.

Аналізуються історичні принципи, що лежали в основі українського зодчества. Розглядаються принципи формоутворення, такі як натуроморфний (з поділом на антропоморфний, зооморфний, фітоморфний, астроморфний), прагматоморфний, принцип берегового символізму та ксеноморфний (запозичення з переосмисленням). Досліджуються також історичні принципи просторової організації міст, що еволюціонували протягом століть під впливом різних факторів: принцип функціональності, ергономічний, оборонний, логістичний, культурно-етичний та ксеноморфний. Наводяться приклади з різних історичних періодів (України-Руси, Великого князівства Литовського, Гетьманщини), ілюструючи застосування цих принципів та розвиток стилів, зокрема козацького бароко.

Підкреслюється важливість народної архітектури як джерела національної ідентичності, що демонструє зв'язок з природою та символічне мислення через використання соларних, рослинних, тваринних та геометричних мотивів. Обґрунтовується необхідність та можливість інтеграції національних традицій у сучасну архітектурну та містобудівну практику. Пропонуються шляхи такої інтеграції: творче переосмислення та адаптація традиційних елементів (форм дахів, вікон, декору фасадів), використання місцевих матеріалів у поєднанні з сучасними технологіями, застосування принципів традиційного планування (компактність, зв'язок з ландшафтом, пішохідна орієнтація). Наголошується на потребі системного підходу, що включає державну підтримку, освітні програми та подолання викликів, як-от суспільний спротив чи брак фахівців.

Стаття робить внесок у розуміння ролі архітектурної спадщини у формуванні національної ідентичності та пропонує інструментарій для її збереження та розвитку в сучасній архітектурі України, сприяючи створенню унікального та стійкого архітектурного середовища.

Ключові слова: національна архітектура; національні архітектурні традиції; архітектурна спадщина; історичні принципи формоутворення; історичні принципи просторового планування.

Вступ. Актуальність теми дослідження. Актуальність дослідження значення історико-архітектурних традицій для розвитку сучасної національної архітектури в Україні визначається низкою важливих факторів. Насамперед, в умовах глобалізації та зростаючого культурного обміну, збереження національної ідентичності стає першочерговим завданням для кожної держави, особливо для України, яка переживає складний період становлення та протистояння зовнішній агресії. Архітектура, як матеріальне втілення культури та історії народу, відіграє ключову роль у цьому процесі, формуючи унікальний образ країни та сприяючи зміцненню національної самосвідомості [1].

Сучасна архітектурна практика в Україні часто демонструє тенденцію до уніфікації та запозичення міжнародних стилів, що може призвести до втрати національної самобутності та розмивання культурної спадщини. У цьому контексті дослідження історичних принципів формоутворення та просторової організації, закладених в українській традиційній архітектурі, є вкрай важливим. Розуміння цих принципів, що відображають багатовіковий досвід народу, його світогляд та зв'язок з навколишнім середовищем [2], може стати основою для розробки сучасних архітектурних рішень, які б органічно поєднували традиції та інновації, зберігаючи при цьому національну ідентичність.

Світовий досвід, зокрема країн з багатою культурною спадщиною, таких як Індія та Китай [3, 4], підтверджує важливість звернення до національних традицій в архітектурі як засобу збереження культурної унікальності та формування впізнаваного образу країни у світі. У контексті політичного тиску та військових конфліктів, як це переживає сьогодні Україна, архітектура може слугувати потужним інструментом для утвердження національної ідентичності, символізуючи стійкість, самобутність та неперервність культурного розвитку [5].

Таким чином, дослідження значення історико-архітектурних традицій для розвитку сучасної національної архітектури є актуальним не лише з точки зору збереження культурної спадщини та національної ідентичності, але й для формування позитивного іміджу України на міжнародній арені, а також для розвитку сучасної архітектурної практики, здатної відповідати на виклики

сьогодення, зберігаючи при цьому зв'язок з багатовіковою історією та культурою українського народу.

Ключова ідея статті – заради збереження української національної ідентичності, її культури та історії, позитивного представлення України на міжнародній культурній арені в умовах тиску глобалізації та війни росії проти України, необхідно впровадити культуру національно-історичного спадкоємництва принципів просторової організації та формоутворення в сучасній архітектурі та містобудуванні.

З урахуванням висловлених вихідних положень і гіпотез сформована мета, завдання і структура статті.

Метою статті є обґрунтування принципів та інструментарію інтеграції української традиційної архітектури та містобудування в сучасні проєктні рішення для збереження і розвитку національної ідентичності. Відповідно до мети вирішуються *завдання*: 1) визначити історичні принципи просторової організації міст та формоутворення традиційної архітектури України; 2) встановити впливи національних архітектурних традицій на сучасну архітектуру та містобудування; 3) розкрити важливість впровадження принципів національно-історичного спадкоємництва в просторову організацію та формоутворення сучасної архітектури та містобудування.

Виклад матеріалу. I. Історичні принципи формоутворення в архітектурі України. Формування архітектурних образів в Україні є результатом багатовікової еволюції, де тісно перепліталися вплив природного середовища, соціо-культурні умови та технологічні досягнення. Серед усього розмаїття стилів та напрямів особливе місце займає народна архітектура, принципи формоутворення якої є ключовими для розуміння можливостей подальшого розвитку національного зодчества.

Народна архітектура є результатом стилізації та трансформації первинних форм, де природні обриси спрощуються, геометризуються або набувають фантастичних рис, а зображення предметів втрачають реалістичність, перетворюючись на символічні орнаменти. Майстри часто використовують попередні ескізи як основу для матеріального втілення різноманітних образів у різьбленні по дереву, розписі, кованих елементах, при цьому прототипна форма може визначати місце розташування декору на будівлі за принципом подібності контурів. Важливо зазначити, що функціональне призначення будівлі та її частин суттєво впливає на формоутворення, адже народний декор часто виконував не лише естетичну, але й оберегову функцію, де вибір символів, їх розмір, кількість та розташування на фасаді, вікнах, дверях чи в інтер'єрі визначалися віруваннями та традиціями для захисту мешканців і забезпечення їхнього благополуччя [6].

Процес формоутворення народного декору починається з визначення первинної форми, якою можуть бути природні об'єкти, предмети побуту або конструктивні елементи самої будівлі [6]. Зокрема варто виділити соларні знаки, рослинні мотиви, зображення тварин та геометричні орнаменти.

1. Соларні знаки, виконані у техніці різьблення по дереву або розпису, часто зображувалися на фасадах будівель. Ці круглі розетки, свастики або шестипелюсткові квітки символізували сонце та зображалися над вікнами, дверима або на фронтонах, уособлюючи світло, тепло, життєву енергію та захист від зла.

2. Рослинні мотиви майстри часто виконували за допомогою різьблення або накладних декоративних елементів на дахах, зокрема на причілкових дошках та лиштвах вікон. Стилізовані гілки, листя, квіти та плоди, наприклад виноградна лоза чи калина, символізували родючість землі, процвітання родини та зв'язок з природою і предками.

3. Зображення тварин, виконані у техніці рельєфного різьблення нерідко зустрічалися у різьблених елементах віконних обрамлень та дверей. Птахи, коні, змії мали тотемний або обереговий характер, символізуючи душу, силу, мудрість та захист.

4. Геометричні орнаменти, виконані як різьбленням, так і розписом використовувалися у дизайні віконних та дверних прорізів. Ромби, трикутники, зигзаги, що часто зображувалися на віконницях або лиштвах, мали глибоке символічне значення, пов'язане з жіночим та чоловічим началом, стихіями та життєвою енергією.

Регіональні особливості України знайшли яскраве відображення у формоутворенні народної архітектури. Кожен історико-етнографічний регіон має свої унікальні традиції декорування житла, що проявляються у виборі мотивів, технік виконання (різьблення, розпис, вибійка тощо), колористиці та композиційному рішенні.

У період України-Руси формоутворення в архітектурі визначалося впливом візантійської традиції. Монументальні кам'яні храми, що збереглися до наших днів, характеризуються хрестовокупольною системою, де домінуючу роль відіграють купольні бані. Форми цих споруд відрізняються величиною та монументальністю, підкреслюючи їх релігійне значення.

Архітектура Великого князівства Литовського на теренах Київської землі [7] демонструє особливості формоутворення фортець. Залежно від регіону, використовувалися різні підходи до будівництва. У північних та центральних регіонах продовжувалися давньоруські традиції з використанням дерева та землі, формуючи оборонні споруди з дерев'яними вежами. На півдні відбувався перехід до використання кам'яних веж, що вплинуло на монументальність та

довговічність фортифікацій. Планувальна структура фортець, як правило, була трикутною, прямокутною чи багатокутною.

Період Гетьманщини (XVII-XVIII ст.) став часом розквіту самобутного стилю – козацького бароко [8, 9]. Формоутворення в архітектурі цього періоду характеризується поєднанням європейських барокових елементів з місцевими традиціями. Сакральні споруди набувають мальовничих та динамічних форм, з багатоярусними вежами, складними силуетами та декоративними фронтонами. Водночас, народна архітектура цього періоду зберігала свою оригінальність, що проявлялося в новаторських формах житлових та господарських будівель [9]. Синкретизм форм, характерний для козацького бароко, відображав національне відродження та культурне піднесення того часу [9].

Виходячи з вищезазначеного, можна вивести такі історичні принципи формоутворення в архітектурі:

1. Натуроморфний (грец. φύσις – природа, грец. μορφή – вигляд, форма) принцип – принцип натхнення об'єктами живої та неживої природи, зокрема, його можна поділити на:

1.1. Антропоморфний (грец. ἄνθρωπος – людина, грец. μορφή – вигляд, форма) принцип – принцип натхнення образами людини.

1.2. Зооморфний (грец. ζῷον – тварина, грец. μορφή – вигляд, форма) принцип – принцип натхнення образами тварин.

1.3. Фітоморфний (грец. φυτόν – рослина, грец. μορφή – вигляд, форма) принцип – принцип натхнення образами рослин і грибів.

1.4. Астроморфний (грец. ἄστρον – зірка, грец. μορφή – вигляд, форма) принцип – принцип натхнення образами небесних тіл.

1.5. Прагмаморфний (грец. πρᾶγμα – річ, об'єкт, грец. μορφή – вигляд, форма) принцип – принцип натхнення образами неживої природи, зокрема стихіями, ландшафтами, водоймами тощо.

2. Принцип берегового символізму – принцип відображення в архітектурі релігійних символів, мотивів, магічних знаків тощо.

3. Ксеноморфний (грец. ξένος – чужий, грец. μορφή – вигляд, форма) принцип – принцип запозичення «чужих» стилів, форм та подальше переосмислення їх згідно місцевого, культурного контексту.

Широко застосовується комбінаторний підхід, заснований на штучному поєднанні декількох принципів з подальшою адаптацією до існуючої архітектурної композиції.

Фото 1. Ілюстрація антропоморфного принципу – Фортечний провулок, 3, м. Івано-Франківськ, фото автора.

Фото 2. Ілюстрація зооморфного принципу – вул. Січових стрільців, 14, м. Івано-Франківськ, фото автора.

Фото 3. Ілюстрація фітоморфного принципу – вул. Михайла Грушевського, 7, м. Івано-Франківськ, фото автора.

Фото 4. Ілюстрація астроморфного принципу – площа Міцькевича, 5, м. Івано-Франківськ, фото автора.

Фото 5. Ілюстрація прагмаморфного принципу – вул. Січових стрільців, 7, м. Івано-Франківськ, фото автора.

Фото 6. Ілюстрація принципу оберегового символізму – площа Бастіон, м. Івано-Франківськ, фото автора.

Фото 7. Ілюстрація ксеноморфного принципу – площа Міцкевича, 2, м. Івано-Франківськ, фото автора.

Фото 8. Ілюстрація комбінаторного підходу (астроморфний та обереговий символізм) – Синагога Темпель, вул. Страчених українських націоналістів, 7, м. Івано-Франківськ, фото автора.

Виклад матеріалу. II. Історичні принципи просторової організації міст в Україні. Просторова організація історичних міст в Україні, відображаючи складну взаємодію географічних, соціально-економічних, політичних та культурних факторів, є результатом багатовікового розвитку. Вже в період України-Руси просторова організація міст відзначалася чіткою структурою, де домінували князівський дитинець та торговельно-ремісничий посад. Планувальна структура часто була радіально-кільцевою, з центральною площею, від якої розходилися основні вулиці. Важливу роль відігравали оборонні споруди – вали та стіни, що визначали межі міста та впливали на його подальший розвиток. Принципи вибору місця для поселень враховували природні умови, зокрема наявність височин, оточених річками та болотами, що використовувалися для оборони [10].

У період Великого князівства Литовського на теренах Київської землі розвивається фортифікаційна архітектура. Форми фортець залежали від регіону: на півночі та в центрі переважали дерев'яно-земляні укріплення з дерев'яними вежами, а на півдні відбувався перехід до використання каменю. Планувальна структура фортець часто була трикутною або прямокутною, що визначало контури їхніх оборонних споруд [7]. Київський замок став важливим центром державності, відображаючи спадкоємність традицій України-Руси оборонного зодчества [7].

Епоха Гетьманщини (XVII-XVIII ст.) характеризується активним містобудівним розвитком, особливо на Лівобережній Україні та Слобожанщині [8]. У цей період спостерігається поєднання традиційних принципів просторової організації з впливами західноєвропейського бароко. Монастирські комплекси відігравали значну роль у формуванні міського простору, часто маючи концентричну або послідовну планувальну структуру [8]. У народній архітектурі зберігалася традиційна тридільна схема житла, де функціональність поєднувалася з декоративністю, відображаючи глибокий зв'язок з природою та культурними традиціями [11, 12].

Наприкінці XIX - початку XX століття в українських містах відбуваються значні зміни, пов'язані з індустріалізацією та розвитком транспорту [13, 14]. Зростає чисельність населення, з'являються нові промислові райони та розширюється мережа вулиць. У цей період формується опозиція між старими міськими центрами, що розвивалися на основі традиційних норм, та новими районами, часто забудованими за регулярними планами [15]. Концепція "міста-саду" Ебенізера Говарда знаходить своїх прихильників в Україні, відображаючи прагнення до створення більш гуманного та екологічного міського середовища [15].

Важливу роль у розумінні просторової організації міст, на прикладі Києва кінця XIX - початку XX століття відіграє концепція "Київ як архітектурно-художнє місто" А. Н. Арістова [15]. Він наголошував на необхідності врахування панорамних якостей ландшафту, виділення архітектурно-художніх, видових та поетичних точок міста при проєктуванні та плануванні. Арістов пропонував збереження історичної структури міста, створення нових громадських просторів та культурно-функціональне зонування, що мало б підкреслити унікальність різних частин Києва [15].

Радянський період в історії України вніс значні корективи у просторову організацію міст. Впровадження принципів соціалістичного урбанізму призвело до централізованого планування, типової забудови та функціонального зонування [16]. Формуються великі житлові масиви, промислові зони та широкі магістралі. У цей період відбувається активна індустріалізація та міграція населення до міст [13]. Проте, часто ігнорувалися історичні особливості та національна ідентичність міського простору.

У пострадянський період відбувається переосмислення підходів до містобудування. Зростає інтерес до збереження історичної спадщини та національної ідентичності. Концепція нематеріальних складових простору життєдіяльності в структурі національної ідентичності набуває особливої актуальності. Вона підкреслює важливість врахування не лише матеріальних аспектів міського простору, але й історичної пам'яті, культурних символів та духовних цінностей, які формують національну ідентичність міста та його мешканців [10].

Сучасні виклики, що стоять перед історичними містами України, є надзвичайно гострими. Війна, розпочата росією, призвела до значних руйнувань міської інфраструктури та втрати культурної спадщини [17]. Відновлення зруйнованих міст вимагає не лише відбудови фізичних об'єктів, але й збереження їхньої історичної ідентичності та просторової організації. У цьому контексті особливого значення набуває використання традиційних українських урбаністичних принципів, таких як гармонійне поєднання з ландшафтом, створення пішохідно-орієнтованих просторів та збереження історичної забудови [10].

У західних регіонах України, де історична спадщина є особливо багатою, питання збереження просторової організації історичних міст набуває пріоритетного значення. Львів, Чернівці, Кам'янець-Подільський та інші міста зберігають унікальні планувальні структури, сформовані протягом століть під впливом різних культур та історичних подій. Збереження цих структур, а також інтеграція елементів традиційної архітектури в сучасне міське середовище є

важливим завданням для забезпечення сталого розвитку та збереження національної ідентичності.

Таким чином, історичні принципи просторової організації історичних міст в Україні є складним та багатогранним явищем, що еволюціонувало протягом століть під впливом різноманітних факторів, які можна звести до наступних принципів:

1. Принцип функціональності – принцип практичного планування міста в залежності від потреб населення та функцій споруд.

2. Ергономічний принцип – принцип продуманого ефективного використання обмеженого простору для забезпечення потреб міста.

3. Оборонний принцип – принцип адаптації міста до оборонного призначення.

4. Логістичний принцип – принцип продуманого розташування взаємозалежних споруд та зручних транспортних і пішохідних сполучень.

5. Культурно-етичний принцип – принцип керування морально етичними засадами та культурною специфікою населення міста.

6. Ксеноморфний принцип – принцип запозичення «чужого» досвіду у просторовій організації міст та подальша його адаптація до регіону.

Виклад матеріалу. III. Можливості впливу національних архітектурних традицій на сучасну архітектуру та містобудування. Багатовікова національна архітектурна спадщина України несе в собі величезний потенціал для збагачення сучасної архітектури та містобудування. Однак сучасна українська архітектура нерідко позбавлена виразних рис, що відрізняли б її від архітектури інших країн, що спричиняє розмивання національної ідентичності. В умовах глобалізації та уніфікації проєктних рішень, звернення до національних традицій має стати потужним інструментом для збереження культурної самобутності, створення унікального архітектурного обличчя України та забезпечення сталого розвитку міського середовища.

Досвід таких країн, як Індія та Китай [3, 4], демонструє успішні приклади інтеграції народних традицій у сучасну архітектуру, підкреслюючи важливість поєднання історичної мудрості з сучасними технологіями та потребами. Впровадження принципів національно-історичного спадкоємництва в архітектурі України також сприятиме збереженню культурного та історичного обличчя нації [1]. Відродження традиційних стилів, збереження пам'яток та їх гармонійне інтегрування в сучасний міський простір зміцнюватиме національну ідентичність, створюючи унікальний архітектурний код, що відображатиме історичні шари країни та зберігатиме зв'язок поколінь.

Ключовим напрямом впливу національних традицій може стати їх впровадження у громадські, комерційні та рекреаційні простори. Саме ці міські

середовища мають найбільший потенціал для формування відчуття національної ідентичності серед мешканців та гостей. Використання традиційних українських мотивів, орнаментів, кольорової гами, а також характерних елементів малих архітектурних форм (лавок, ліхтарів, навісів) може створити впізнавану та затишну атмосферу.

Україна має багату спадщину самобутніх стилів, таких як опільська та бойківська архітектура, мазанки [17, 18], характерною рисою яких є використання місцевих природних будівельних матеріалів. Ця особливість є важливою складовою національної традиції. Впровадження цих матеріалів та стилістичних мотивів у сучасну архітектуру допоможе зберегти та популяризувати унікальну спадщину України.

Щодо конкретних елементів традиційної української архітектури, які варто адаптувати та використовувати в сучасних проєктах, можна виділити:

1. **Форми дахів:** Традиційні високі чотирисхилі дахи із заломами, особливо характерні для дерев'яної архітектури Карпат, можуть бути переосмислені в сучасних будівлях, надаючи їм виразності.

2. **Вікна та двері:** Традиційні форми прорізів, як-от шестикутні, трапецієподібні [17] чи з півциркульними перемичками, можуть додати національного колориту сучасним проєктам.

3. **Оздоблення фасадів:** Народний декор (різьблення, розписи, ліпнина) може бути адаптований для сучасних фасадів через творче переосмислення традиційних мотивів, а не буквально копіювання [1].

4. **Матеріали:** Поєднання традиційних природних матеріалів (дерево, глина, камінь) із сучасними технологіями може сприяти створенню екологічних та естетично привабливих будівель [19].

Принципи національно-історичної спадкоємності можуть бути втілені не лише в окремих будівлях, а й у просторових рішеннях та містобудуванні загалом. Традиційні елементи планування – компактність забудови, чітко визначені громадські центри (майдани, ринкові площі), органічний зв'язок з ландшафтом, розвинена мережа пішохідних вулиць – можуть сприяти створенню більш зручного та стійкого міського середовища [10]. Досвід планування міст Індії, таких як Мумбаї чи Джайпур, також демонструє важливість громадських просторів для соціальної згуртованості [3].

Для системного впровадження культури національно-історичного спадкоємництва важливими є розробка державних і муніципальних нормативно-правових актів, що стимулюють інтеграцію традицій у нові проєкти та реконструкцію. Проведення спеціалізованих конкурсів та семінарів для архітекторів з урахуванням етнокультурних особливостей регіонів також є необхідним. Поєднання символічних образів із практичними інструментами

містобудування створює умови для збереження самобутності та посилює колективну ідентичність [5].

Творчому переосмисленню та інтеграції національних традицій сприятимуть інноваційні підходи та сучасні технології:

1. Цифрові інструменти: 3D-моделювання та параметричний дизайн для дослідження й адаптації традиційних форм та орнаментів.

2. Нові матеріали та технології: Застосування сучасних матеріалів, що імітують традиційні, та енергоефективних рішень у будівлях, натхнених традиційною архітектурою.

3. Гібридні підходи: Поєднання традиційних та сучасних будівельних технік для досягнення оптимальної міцності, довговічності та естетики.

Однак на шляху впровадження національних традицій можуть виникнути виклики: суспільний спротив через нерозуміння цінності спадщини або перевагу глобалізованих стилів; брак кваліфікованих фахівців, що володіють традиційними техніками; скорочення витрат у проєктах, що призводить до відмови від якісних матеріалів чи декору. Подолання цих перешкод потребує активної просвітницької роботи, впровадження відповідних навчальних програм, підтримки майстрів та чіткого усвідомлення довгострокової цінності національної спадщини.

Зрештою, впровадження національних архітектурних традицій відіграватиме ключову роль у зміцненні національної ідентичності в умовах глобалізації. Унікальні архітектурні форми, що відображають історію та культуру українського народу, допоможуть зберегти самобутність та протистояти уніфікації [10]. Створення впізнаваного архітектурного обличчя України сприятиме її позитивному представленню на міжнародній арені. Таким чином, можливості впливу національних традицій на сучасну архітектуру є значними. Творче переосмислення спадщини, поєднане з сучасними технологіями та потребами суспільства, може створити унікальні, стійкі та культурно багаті міські середовища, що сприятимуть збереженню національної ідентичності України.

Висновки. Архітектура та містобудування України є результатом тривалої історичної еволюції, на яку впливали природні умови, соціокультурні чинники, політичні події та технологічні досягнення. Це сформувало унікальну спадщину, що включає різноманітні стилі та підходи до організації середовища.

Виведено принципи формоутворення та організації середовища життєдіяльності, зокрема історичні принципи, що керували створенням архітектурних форм (натуроморфний принцип, принцип берегового символізму, ксеноморфний принцип) та просторовою організацією міст

(принцип функціональності, ергономічний принцип, оборонний принцип, логістичний принцип, культурно-етичний принцип, ксеноморфний принцип).

Підкреслено важливість народної архітектури, яка є ключовим джерелом національної ідентичності, що демонструє глибокий зв'язок з природою, символічне мислення (соларні, рослинні, тваринні, геометричні мотиви) та регіональні особливості. Її мотиви та елементи мають значний потенціал для сучасного використання. Національні архітектурні та містобудівні традиції є цінним ресурсом для сучасної практики. Їх творче переосмислення та інтеграція (адаптація форм дахів, вікон, декору; використання традиційних матеріалів; застосування принципів компактності, зв'язку з ландшафтом, пішохідної орієнтації) може збагатити сучасну архітектуру, надати їй унікального національного характеру та сприяти створенню більш стійких та національно ідентичних міських середовищ. В умовах глобалізації та викликів сучасності (зокрема, наслідків війни) звернення до національної спадщини є критично важливим для збереження культурної самобутності України. Це вимагає системного підходу, що включає державну підтримку, освітні програми, використання сучасних технологій для адаптації традицій та подолання потенційних викликів.

Список літератури

1. Hilmee S. M., Kosman K. A. A national identity framework development: Adaptation of indigenous culture in modern contemporary architecture. *Jurnal Kejuruteraan SI*. 2023. Vol. 6, No. 1. P. 161–181. DOI: [https://doi.org/10.17576/jkukm-2023-si6\(1\)-15](https://doi.org/10.17576/jkukm-2023-si6(1)-15)
2. Al-Adilee S. M. S. The influence of culture and heritage on architectural design. *The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research*. 2024. Vol. 6, No. 08. P. 56–74. DOI: <https://doi.org/10.37547/tajiir/Volume06Issue08-06>
3. Chikkaveerappa S., Rashmit S., Sequeira J. Employing vernacular urbanism and traditional practices in enhancing contemporary cities: Insights from India. *ISVS e-journal*. 2024. Vol. 11, No. 9. P. 12-34. DOI: <https://doi.org/10.61275/ISVSej-2024-11-09-02>
4. Chenchu, Arus B. B. M. Exploring the integration of Chinese cultural elements in opera stage architectural design: A conceptual analysis in the context of urbanization in Henan, China. *Journal of Digitainability, Realism & Mastery (DREAM)*. 2024. Vol. 3, No. 09. P. 51–60. DOI: <https://doi.org/10.56982/dream.v3i09.258>
5. Ватаманюк Н., Собко Ю., Собко Ю. Сплетіння архітектури та культури на прикладі національних народних домів у місті Чернівці. *Сучасні проблеми*

архітектури та містобудування. 2024. № 68. С. 5–21. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.68.5-21>

6. Романова О.В. Формоутворення народного декору в традиційній житловій архітектурі слов'янських та романських народів. Вісник Одеської державної академії будівництва та архітектури. Одеса: ОДАБА, 2020. Вип. 81, С. 33-41. DOI: <https://doi.org/10.31650/2415-377X-2020-81-33-41>

7. Біляєва С. О. Фортеці Великого князівства Литовського на теренах Київської землі (з історії вивчення). Археологія і давня історія України. 2022. №43(2). С. 99–110. DOI: <https://doi.org/10.37445/adiu.2022.02.07>

8. Vechersky V. Results of Ukrainian architecture study of hetman period. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Музеєзнавство і пам'яткознавство. 2018. № 1. С. 84–102. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-7943.1.2018.147573>

9. Горбик О. О. Діалог форм європейського стилю і народних традицій в українській сакральній архітектурі бароко. Сучасні проблеми архітектури та містобудування, Київ: КНУБА, 2024. Вип. 70. С. 55-64. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.70.55-64>

10. Дида І. Українські урбаністичні традиції: актуальність в умовах сучасних викликів. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Архітектура». Львів: Національний університет «Львівська політехніка», 2022. Вип. 2(8), С. 79–86. DOI: <https://doi.org/10.23939/sa2022.02.079>

11. Михальчук Л., Олексюк О., Воробчак Т. (2024). Екстер'єр дерев'яної архітектури етнорегіонів Прикарпаття (на прикладі музею етнографії національного заповідника «Давній Галич»). Вісник науки та освіти. Серія «Культура і мистецтво». Київ, 2024. Вип. 12(30), С. 1829-1839. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-12\(30\)-1829-1839](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-12(30)-1829-1839)

12. Пархуць Л. В. Традиційна житлова архітектура бойківської будівельної школи на основі архаїчного плану: принципи формотворення. Сучасні проблеми архітектури та містобудування, Київ: КНУБА, 2021. Вип. 59. С. 98-117. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.59.98-117>

13. Руденко Л. Г., Бочковська А. І., Лейберюк О. М. Картографічний аналіз розвитку міської мережі України. Український географічний журнал. 2022. Вип. 2, С. 32-45. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.032>

14. Руденко Л. Г., Бочковська А. І., Поливач К. А., Санталова С. О. Суспільно-географічні чинники формування міської мережі України (1897-2022 рр.). Український географічний журнал. 2023. Вип. 2, С. 25-34. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2023.02.025>

15. Єрофалов Б. Л. Концепція А. Н. Арістова «Київ як архітектурно-художнє місто» та еволюція підходів до історичного міста у вітчизняному

архітектурознавстві. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Київ: КНУБА, 2024. Вип. 69. С. 12-25. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.69.12-25>

16. Денисенко О. Політика простору, соціалістичний урбанізм і трансформації: аналіз перетворень адміністративного центру Кривого Рогу. Економічна та соціальна географія. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2023. Вип. 89. С. 6-20. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2023.89.6-20>

17. Zosim S., Nikolaienko V. A., Nikolaienko V. V. Preservation of national traditions of Ukrainian architecture during the reconstruction of destroyed cities and villages in the post-war period. International Journal of Conservation Science. 2024. Vol. 15, Special Issue 1. P. 221–234. DOI: <https://doi.org/10.36868/IJCS.2024.SI.18>

18. Petryshyn H., Parkhuts L. Traditional settlements and the architecture of boykos within the Synevyr National Natural Park in Ukrainian Carpathians. Przestrzeń i Forma. 2019. No. 38. P. 199–210. DOI: <https://doi.org/10.21005/pif.2019.38.D-01>

19. Viana K. M. Construindo cidades sustentáveis através da integração da arquitetura vernacular. Periódico Técnico e Científico Cidades Verdes. 2024. Vol. 12, No. 37. P. 456–469. DOI: <https://doi.org/10.17271/23178604123720245429>

References

1. Hilmee, S. M., & Kosman, K. A. (2023). A national identity framework development: Adaptation of indigenous culture in modern contemporary architecture. Jurnal Kejuruteraan SI, 6(1), 161–181. [https://doi.org/10.17576/jkukm-2023-si6\(1\)-15](https://doi.org/10.17576/jkukm-2023-si6(1)-15) (in English)

2. Al-Adilee, S. M. S. (2024). The influence of culture and heritage on architectural design. The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research, 6(08), 56–74. <https://doi.org/10.37547/tajir/Volume06Issue08-06> (in English)

3. Chikkaveerappa, S., Rashmit, S., & Sequeira, J. (2024). Employing vernacular urbanism and traditional practices in enhancing contemporary cities: Insights from India. ISVS e-journal, 11(9), 12-34. <https://doi.org/10.61275/ISVSej-2024-11-09-02> (in English)

4. Chenchu, & Arus, B. B. M. (2024). Exploring the integration of Chinese cultural elements in opera stage architectural design: A conceptual analysis in the context of urbanization in Henan, China. Journal of Digitainability, Realism & Mastery (DREAM), 3(09), 51–60. <https://doi.org/10.56982/dream.v3i09.258> (in English)

5. Vatamaniuk, N., Sobko, Y., Sobko, Y. (2024). Integration of architecture and culture on the example of National houses in the city of Chernivtsi. Current Problems

of Architecture and Urban Planning, (68), 5–21. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.68.5-21> (in Ukrainian)

6. Romanova, O. V. (2020). Formation of the folk decor in the traditional residential architecture of the Slavic and Romanian peoples. Bulletin of Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture, (81), 33–41. <https://doi.org/10.31650/2415-377X-2020-81-33-41> (in Ukrainian)

7. Biliaieva, S. O. (2022). The fortresses of the Great Lithuanian Principality on the territory of the Kievan area (history of research). Archaeology and Early History of Ukraine, 43(2), 99–110. <https://doi.org/10.37445/adiu.2022.02.07> (in Ukrainian)

8. Vechersky, V. (2018). Results of Ukrainian Architecture Study of Hetman Period. Bulletin of Kyiv National University of Culture and Arts. Series in Museology and Monumental Studies, (1), 84–102. <https://doi.org/10.31866/2617-7943.1.2018.147573> (in English)

9. Gorbyk, O. (2024). Dialogue of forms of European style and folk traditions baroque in Ukrainian sacred architecture. Current Problems of Architecture and Urban Planning, (70), 55–64. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.70.55-64> (in Ukrainian)

10. Dyda, I. (2022). Ukrainian Urban Traditions: Relevance in the Conditions of Modern Challenges. Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series of Architecture, 2(8), 79–86. <https://doi.org/10.23939/sa2022.02.079> (in Ukrainian)

11. Mykhalchuk, L., Oleksiyk, O., Vorobchak, T. (2024). The exterior of wooden architecture in the ethnic region of Prykarpattia (A case study of the Museum of Ethnography at the National Reserve “Davniy Halych”). Bulletin of Science and Education. Series: Culture and Art, 12(30), 1829–1839. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-12\(30\)-1829-1839](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-12(30)-1829-1839) (in Ukrainian)

12. Parkhuts, L. (2021). Traditional residential architecture of Boyko construction school on the basis of an archaic plan: Principles of formation. Current Problems of Architecture and Urban Planning, (59), 98–117. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.59.98-117> (in Ukrainian)

13. Rudenko, L. H., Bochkovska, A. I., Leyberiuk, O. M. (2022). Cartographic analysis of the city network of Ukraine. Ukrainian Geographical Journal, (2), 32–45. <https://doi.org/10.15407/ugz2022.02.032> (in Ukrainian)

14. Rudenko, L. G., Bochkovska, A. I., Polyvach, K. A., Santalova, S. O. (2023). Socio-geographical factors of the formation of Ukraine's urban network (1897–2022). Ukrainian Geographical Journal, (2), 25–34. <https://doi.org/10.15407/ugz2023.02.025> (in Ukrainian)

15. Erofalov, B. (2024). A. N. Aristov's Concept «Kyiv as an Architectural & Artistic City» and the Evolution of Approaches to the Historical City in Ukrainian

Architectural Science. Current Problems of Architecture and Urban Planning, (69), 12–25. <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.69.12-25> (in Ukrainian)

16. Denysenko, O. (2023). The politics of space, socialist urbanism and transformations: analysis of Kryvyi Rih administrative center changes. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya*, 89, 6–20, <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2023.89.6-20> (in Ukrainian)

17. Zosim, S., Nikolaienko, V. A., & Nikolaienko, V. V. (2024). Preservation of national traditions of Ukrainian architecture during the reconstruction of destroyed cities and villages in the post-war period. *International Journal of Conservation Science*, 15(Special Issue 1), 221–234. <https://doi.org/10.36868/IJCS.2024.SI.18> (in English)

18. Petryshyn, H., & Parkhuts, L. (2019). Traditional settlements and the architecture of boykos within the Synevyr National Natural Park in Ukrainian Carpathians. *Przestrzeń i Forma*, 38, 199–210. <https://doi.org/10.21005/pif.2019.38.D-01> (in English)

19. Viana, K. M. (2024). Building Sustainable Cities through the Integration of Vernacular Architecture. *Technical and Scientific Journal Green Cities*, 12(37), 456–469. <https://doi.org/10.17271/23178604123720245429> (in Portuguese)

Abstract

Stanislav Luzhnyi, postgraduate student, Department of Architecture and Construction, King Danylo University, Ivano-Frankivsk.

The significance of historical and architectural traditions for the development of modern national architecture

The article explores the significance of historical and architectural traditions in the development of modern Ukrainian national architecture, particularly in the context of globalization and the necessity of preserving national identity amid external aggression. It highlights the risk of losing cultural uniqueness due to the unification and adoption of international styles, emphasizing the importance of referring to one's own heritage.

The study analyzes historical principles that have shaped Ukrainian architecture. It examines key formative principles, such as the nature-based principle (divided into anthropomorphic, zoomorphic, phytomorphic, and astromorphic), the pragmatomorphic principle, the protective symbolism principle, and the xenomorphic principle (adoption with reinterpretation). The article also investigates historical principles of urban spatial organization, which have evolved over centuries under various influences, including functionality, ergonomic design, defense, logistics, cultural-ethical aspects, and xenomorphism. Examples from different historical periods (Kyivan Rus, the Grand

Duchy of Lithuania, and the Hetmanate) illustrate the application of these principles and the development of architectural styles, particularly Cossack Baroque.

The article underscores the importance of folk architecture as a source of national identity, demonstrating its connection with nature and symbolic thinking through the use of solar, plant, animal, and geometric motifs. It substantiates the necessity and feasibility of integrating national traditions into contemporary architectural and urban planning practices. Proposed approaches for such integration include creative reinterpretation and adaptation of traditional elements (roof shapes, windows, façade decor), the use of local materials combined with modern technologies, and the application of traditional planning principles (compactness, landscape connection, pedestrian orientation). The need for a systemic approach is emphasized, encompassing government support, educational programs, and overcoming challenges such as societal resistance or a shortage of specialists.

The article contributes to understanding the role of architectural heritage in shaping national identity and offers tools for its preservation and development in modern Ukrainian architecture, fostering the creation of a unique and sustainable architectural environment.

Keywords: national architecture; national architectural traditions; architectural heritage; historical principles of form-making; historical principles of spatial planning.